

БАГАТОВІКОВІ ДЕРЕВА ДУБУ ЗВИЧАЙНОГО В НАСАДЖЕННЯХ ІСТОРИЧНОГО ЦЕНТРУ КРИВОРІЖЖЯ

О.М. Кабак, С.О. Прохода

*студентки природничого факультету
Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «КНУ»*

Вступ. Найбільшої естетичності і виразності сучасним міським об'єктам озеленення надають вікові деревні рослини – рослини, вік яких перевищує 100 років. Вони декоративні цілий рік в різноманітних садово-паркових насадженнях. Окремі екземпляри таких патріархів пов'язані з певними історичними подіями та видатними людьми. Загалом, старовікові дерева доцільно вважати національним надбанням [2, 5].

Особливо актуальні дослідження та подальше заповідання вікових дерев на Криворіжжі, що характеризується потужним антропогенним навантаженням на довкілля та утворенням значних площ техногенних ландшафтів. Серед об'єктів озеленення регіону особливе значення мають насадження історичного центру.

Мета роботи – оцінити біометричні показники та екологічний стан багатовікових дерев дубу звичайного в насадженнях історичного центру Криворіжжя.

Об'єкт та методи дослідження. Протягом 2014-2015 рр. досліджено: парк культури та відпочинку ім. газети «Правда», парк ім. Ю. Гагаріна, парк ім. Єгорова та сквер по вул. Харитонова.

Під час польових вишукувань здійснили біометричні виміри вікових деревних рослин парку та оцінили їх екологічний стан. При визначенні біометричних показників встановлювали такі параметри: висота рослин (за допомогою висотоміру); діаметр стовбура на висоті 1,3 м [1]. Оцінку екологічного стану вікових дерев дубу звичайного проводили методом окомірного оцінювання за наступними рекомендаціями: санітарний стан – згідно Санітарних правил в лісах України [6]; життєвість – за шкалою Л.С. Савельєвої [4]; естетичний стан – за шкалою О.А. Калініченко [3]. Орієнтовний вік дерев розраховували за формулою [2]: $V = k \cdot I$, де V – вік дерев, роки, k – імперичний коефіцієнт (для дубу черепчатого $-0,7-0,8$), I – обхват стовбура на висоті 1,3 м, см.

Результати та їх обговорення. Нами встановлено, що в межах історичного центру Криворіжжя багатовікові дерева дубу звичайного (*Quercus robur* L.) зростають лише в скверу по вул. Харитонова (колишній ботанічний сад Криворізького державного педагогічного інституту) та в парку культури та відпочинку ім. газети «Правда» (правий та лівий берег) (таблиця).

В межах скверу по вул. Харитонова виявлено 13 багатовікових дерев дубу черепчатого, які формують три умовні групи в: південно-західній північно-західній та північній частинах скверу. При цьому слід зазначити, що, враховуючи схему розміщення, ми припускаємо штучні насадження багатовікових дерев дубу звичайного біогруп хордова та лінійна. За нашими розрахунками орієнтовний вік дерев дубу звичайного скверу коливається в межах від 135-145 років до 210-215 років.

В більшості випадків ці дерева характеризуються задовільними показниками життєвості, санітарного стану та декоративності. Виключенням є дерево № 3 («Південний парубок»), яке зазнало дуже «інтенсивної» охолоджувальної обрізки. Як наслідок дерево втратило декоративність та життєвість. Також викликає певне занепокоєння стан дерева № 7 («Хордовий оголений»), яке також зазнало негативний антропогенний вплив (зрізання кори). На превеликий жаль всі багатовікові дерева зазнають негативного впливу інтенсивної рекреації та не мають пристовбурного кола.

В межах лівобережної частини парку культури та відпочинку ім. газети «Правда» (історична частина парку) нами виявлено три місцезнаходження багатовікових дерев дубу звичайного. Перше місцезнаходження локалізоване на північній околиці парку, поруч з колишнім спортивно-оздоровчий комплексом «Каскад» (базою футбольного клубу «Кривбас»). Друге місцезнаходження дислоковане в північно-західній частині парку, в районі розташування атлетично-розважальних атракціонів (Мотузковий парк). Третє місцезнаходження дислоковане в південній частині парку напроти Криворізького музичного училища.

За нашими розрахунками орієнтовний вік дерев дубу звичайного першої групи становить 195-255 років. При цьому нами вважається, що походження насаджень природне. Всі дерева характеризуються відмінними показниками життєвості, санітарного стану та декоративності. Особливо слід відзначити дерева №№ 15, 16 та 17, які характеризуються найбільшим віком в насадженнях історичного центру Криворіжжя 215-255 років. Тому ці дерева були названі нами на честь піонерів гірничорудної та гірничо-металургійної справи Криворіжжя: Олександра Поля, Сергія Калачевського та Мартіна Шмановського.

Таблиця. Біометричні показники та сучасний стан багатовікових дерев дубу звичайного в насадженнях історичного центру Криворіжжя

№	Ім'я дерева	D, см	H, м	Вік, роки		Жит, бал	СС, бал	Дек., бал
				мін	мак			
Сквер по вул. Харитонова								
1	Південний велетень	83	25	156	208	7	2	5
2	Південний юнак	57	26	108	144	4	3	2
3	Південний парубок	67	28	126	168	7	1	5
4	Хордовий юначе	55	25	102	136	8	1	5
5	Хордовий роздвоєний	57	30	108	144	7	1	5
6	Хордовий велетень	76	33	144	192	7	1	5
7	Хордовий оголений	64	27	120	160	7	3	2
8	Перший лінійний	57	30	108	144	7	2	4
9	Другий лінійний	86	35	162	216	7	1	5
10	Третій лінійний	57	35	108	144	7	1	4
11	Четвертий лінійний	67	35	126	168	7	2	4
12	П'ятий лінійний	73	32	138	184	6	2	4
13	Втікач	64	32	120	160	7	1	4
Парк ім. газети "Правда" (правий берег)								
14	Покинутий	78	25	147	196	7	2	5
15	Дуб Мартина Шимановського	100	33	189	252	8	1	5
16	Дуб Олександра Поля	102	30	192	256	8	1	5
17	Дуб Сергія Калачевського	86	28	162	216	7	1	5
18	Квартет: перший	69	30	126	168	7	1	5
19	Квартет: другий	37	27	69	92	7	1	4
20	Квартет: третій	48	28	90	120	7	1	4
21	Квартет: четвертий	72	33	135	180	7	1	5
22	Диригент	67	29	126	168	7	1	5
Парк ім. газети "Правда" (лівий берег)								
23	Роздвоєний	83	27	156	208	7	1	5
24	Придорожній	86	30	162	216	7	1	4
25	Стрункий	71	32	132	176	7	1	5
26	Пригнічений	57	26	108	144	7	2	4
27	Західний	80	29	150	200	7	1	5
28	Східний товариш	81	30	153	204	7	1	5
29	Центральний товариш	64	28	120	160	7	1	5
30	Західний товариш	92	30	174	232	7	1	5
31	Комсомольський	75	25	141	188	7	2	4
32	Північний	89	27	168	224	7	2	5

Примітка: D – діаметр стовбура на висоті 1,3 м, см. H – висота дерева, м. Жит. – життєвість. СС – санітарний стан. Дек. – декоративність.

Друга група багатовікових дерев дубу звичайного (Мотузковий парк) нараховує приблизно 20 дерев, вік яких в середньому становить 125-175 років. Умовна третя група багатовікових дубів знаходиться біля річки Саксагань напроти Криворізького музичного училища. Вік дерев - 95-180 років.

В межах правобережної частини парку культури та відпочинку ім. газети «Правда» (колишній Комсомольський парк) нами виявлено одне місцезнаходження

багатовікових дерев дубу звичайного, яке дислоковане в південно-західній частині парку. Всього в цій частині парку зростає 10 багатовікових дерев дубу звичайного. На наше припущення, всі дерева мають штучне походження насаджень (спостерігаються ряди насаджень та неприродна щільність розташування дерев). За нашими розрахунками орієнтовний вік дерев дубу звичайного правобережної частини парку коливається в межах від 145-160 років до 215-230 років.

Висновки. Багатовікові дерева дубу звичайного історичної частини Криворіжжя характеризуються унікальними біометричними (висота 25-35 м, діаметр стовбуру – 37-102 см) та віковими показниками (вік дерев коливається в межах 95-255 років). При цьому їх загальний ботаніко-екологічний стан та декоративність є відносно задовільним. Всі багатовікові дерева дубу звичайного історичної частини Криворіжжя мають певну природоохоронну, наукову, історичну, педагогічну та рекреаційну цінності. Їх доцільно оголосити ботанічною пам'яткою природи місцевого значення.

Висловлюємо подяку кандидату біологічних наук, доценту кафедри ботаніки та екології КП ДВНЗ «КНУ» Савоську В.М. за науково-методичну допомогу.

Список використаної літератури.

1. Ануцин Н.П. Лесная таксация / Н.П. Ануцин. – М.: Лесная промышленность, 1977. – 522 с.
2. Борейко, В.Е. Охрана вековых деревьев / В.Е. Борейко // Гуманитарный экологический журнал. – 2010. – № 3. – С. 1-48.
3. Калініченко О.А. Декоративна дендрологія / О.А. Калініченко. – К.: Вища школа, 2003. – 199 с.
4. Савельева Л.С. Устойчивость деревьев и кустарников в защитных лесных насаждениях. – М.: Лесная промышленность, 1975. – 168 с.
5. Савосько В.М. Біометричні показники та екологічний стан вікових дерев дубу черешчатого парку «Веселі Терни» / В.М. Савосько, Л.В. Глинська // Питання біоіндикації та екології. – Запоріжжя, 2013. – Вип. 18. – № 1. – С. 125-132.
6. Санітарні правила в лісах України (затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 27.07.1995 р., № 555). [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zakon.rada>.